

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ ВЗАЄМНОЇ ДОПОМОГИ МИТНИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ

Анотація. Досліджено розвиток відносин взаємної допомоги митними органами з митних питань, основні напрями та форми надання митними органами України на основі положень двосторонніх і багатосторонніх договорів взаємної допомоги, а також перспективні напрями її розвитку.

Аннотация. Исследовано развитие отношений взаимной помощи таможенных органов по таможенным вопросам, основные направления и формы предоставления такой помощи таможенными органами Украины на основе положений двусторонних и многосторонних договоров взаимной помощи, а также перспективные направления ее развития.

Annotation. The article investigated the development of mutual support by the customs authorities as to the customs problems, basic trends and forms of such support of customs agencies of Ukraine on the basis of bilateral and multilateral agreements of mutual administrative aid, and perspective areas of its development.

Ключові слова: взаємна допомога з митних питань, Всесвітня митна організація, Конвенція Найроби, міжнародний договір, міжнародні конвенції, митні органи, міжнародне митне співробітництво.

Розвитку правового регулювання участі митних органів держав у наданні взаємної допомоги з питань митної справи з кожним роком приділяється дедалі більше уваги. Відповідна робота проводиться у двох напрямках – внутрішньодержавному та міжнародному. Причому найбільш важливого значення серед них набуває саме міжнародно-правовий напрям, оскільки в ст. 39 Митного кодексу України зазначено, що "взаємодія митних органів України з митними та іншими уповноваженими органами іноземних держав, а також із міжнародними організаціями з питань, пов'язаних із провадженням у справах про контрабанду та порушення митних правил, здійснюється митними органами України в порядку, передбаченому міжнародними договорами України, укладеними в установленому законом порядку" [1].

У зв'язку з цим договірно-правову базу взаємодії митних органів України становлять близько 100 міждержавних, міжурядових і міжвідомчих угод та протоколів із питань митної справи, кількість яких щороку збільшується.

Аналіз досліджень і публікацій із питань міжнародного митного співробітництва показав, що поряд з іншими напрямками міжнародної діяльності митних органів держав не отримали ще належного висвітлення відносини взаємної адміністративної допомоги з митних питань.

Отже, системне дослідження участі держав у наданні взаємної допомоги, а також її регулювання міжнародним правом становить як теоретичний, так і практичний інтерес. Це важливо для України як сучасної європейської держави та учасника міжнародного митного співробітництва та дає можливість певні процедурні моменти під час переміщення товарів та транспортних засобів через митні кордони.

Окремі аспекти міжнародно-правового регулювання відносин надання взаємодопомоги митними органами України в межах своїх праць висвітлювали такі вчені, як: С. Перельолкін, А. Федьків, О. Філіповська, Ілясов В. В., М. Люкс, Сандровський К. К., Храбсков В. Г. та ін.

Мета статті полягає в дослідженні розвитку відносин взаємної допомоги та визначення міжнародно-правових форм їх забезпечення.

У зв'язку зі вступом України до СОТ та подальшої інтеграції в Європейські та міжнародні торговельні організації все більше приділяється уваги результатам надання взаємної допомоги з питань митної справи. Цим питанням держави надають важливого значення, пов'язуючи ефективність їхнього використання з розвитком експортно-імпортних операцій, гарантуванням безпеки міжнародних торговельних операцій із постачання товарів, боротьбою з транснаціональною організованою злочинністю, зокрема в частині запобігання незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, захистом національних економічних інтересів тощо. Не є винятком щодо цього й Україна, митні органи якої активно взаємодіють із митними органами іноземних держав у відносинах із надання взаємної допомоги.

У практиці міжнародного митного співробітництва під взаємною правовою та адміністративною допомогою прийнято розуміти заходи, що здійснюються однією митною службою за дорученням іншої або спільно з нею з метою належного застосування митного законодавства, а також для відвернення, розслідування або припинення порушень митного законодавства. Саме так Всесвітня митна організація (далі – ВМО, неофіційна назва Ради Митного співробітництва) тлумачить поняття ВАД у Загальному додатку Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур від 18 травня 1973 року в редакції Протоколу про внесення змін до Міжнародної конвенції про спрощення та гармонізацію митних процедур від 26 червня 1999 року [2].

Безпосередньою формою здійснення діяльності в Україні в основному є направлення запитів митними органами України до митних служб іноземних держав для отримання потрібної інформації чи допомоги в розслідуванні справ про порушення митних правил або інформування цих служб про можливі правопорушення на

питань надання взаємної допомоги у сфері митного регулювання та запобігання незапланованому обігу товарів, у тому числі обмежених або вилучених з обороту.

За структурою та змістом двосторонні договори України з питань надання взаємної адміністративно-правової допомоги ґрунтуються на Рекомендації Ради митного співробітництва про взаємну адміністративну та правову допомогу від 5 грудня 1953 року. Вони складаються з преамбули і 20 – 25 статей основного тексту, а також можуть містити додатки стосовно захисту інформації про осіб.

Двосторонні договори укладаються, як правило, з метою належного застосування митного законодавства, зокрема в частині запобігання, виявлення, припинення та розслідування порушень митного законодавства, вдосконалення пасажирського й вантажного сполучення, забезпечення правильного стягнення мита, зборів та інших платежів, застосування митних пільг, а також гарантування безпеки міжнародного торговельного ланцюга постачання товарів.

Для виконання взятих на себе зобов'язань, що виникають із міжнародних договорів, держави домовляються як за запитом, так і за власною ініціативою надавати одна одній інформацію, що може стосуватися: нових методик правозастосування, котрі засвідчили свою ефективність; нових тенденцій, засобів та способів учинення митних порушень; товарів, про які відомо, що вони є об'єктами митних порушень, а також методів транспортування й зберігання, що застосовуються щодо таких товарів; окремих фізичних або юридичних осіб, про яких відомо, що вони вчинили митні порушення або підозрюються в намірах вчинити митне порушення; будь-яких інших даних, що можуть допомогти митним адміністраціям в оцінюванні ризиків із метою контролю та сприяння.

За для досягнення визначених цілей, вказаних у двосторонніх угодах, митні органи можуть здійснювати обмін досвідом своєї діяльності та надавати одна одній технічну допомогу в галузі митної справи, включаючи: обмін співробітниками митниць у випадках, що становлять взаємний інтерес, для ознайомлення з технічними засобами, що використовуються обома митними службами; навчання й допомогу в удосконаленні спеціальних навичок співробітників митниць; обмін інформацією й досвідом у використанні технічних засобів контролю; створення й підтримку каналів зв'язку між ними з метою прискорення обміну інформацією та її захисту; вивчення й випробування нового обладнання та процедур; спрощення й гармонізацію відповідних митних процедур; обмін експертами з митних питань; обмін професіональними, науковими та технічними даними, що стосуються митних питань тощо.

На умовах, що окремо визначені в договорах, держави можуть відмовити в наданні взаємної допомоги, якщо запитуваний орган вважає, що виконання запиту може заповдіяти шкodu суверенітету, безпеці, громадському порядку йоґо держави чи іншим суттєвим національним інтересам або потягти за собою розголошення державної чи іншої захищеної законом таємниці. Усі витрати із залучення експертів та свідків у межах надання взаємодопомоги, як правило, покриваються державою, що звертається із запитом про допомогу.

Укладання зазначених двосторонніх договорів і безпосередній розвиток відносин взаємної адміністративно-правової допомоги відбуваються між митними органами держав з урахуванням чинних для них положень іншого міжнародного договору, який має багатосторонній характер.

Історично Берлінська угода від 5 липня 1962 року, будучи багатосторонньою угодою, яка була затверджена між представниками соціалістичних держав, що не брали участі в міжнародному митному співробітництві на початку діяльності ВМО передувала аналогічним за характером і багатостороннім міжнародним договорам такого роду: Конвенції про взаємодопомогу в митних справах ЄЕС від 7 вересня 1967 року і Міжнародній конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства Ради Митного співробітництва від 9 червня 1977 року" [3].

Власне, положення останнього міжнародного договору й зараз визнаються і використовуються у відносинах надання ВАД як на двосторонній, так і на багатосторонній основах. За місцем укладання Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 9 червня 1977 року отримала неофіційну назву Конвенція Найробі. За структурою вона складається з основного тексту – преамбули і 23 статей, а також 11 додатків, спрямована на розвиток співробітництва між митними адміністраціями у протидії порушенням митного законодавства.

Будь-який додаток або додатки Конвенції Найробі, прийняті Договірною Стороною Конвенції, вважаються невід'ємною її частиною. До того ж, як і в інших багатосторонніх договорах у галузі міжнародних митних відносин, кожен додаток Конвенції вважається окремою Конвенцією. Тому, приєднуючись до положень Конвенції Найробі, обов'язковим є прийняття хоча б одного з її додатків.

Відповідно до положень Конвенції Найробі, взаємна допомога митними органами може бути таких видів: допомога, що надається митною адміністрацією з власної ініціативи (додаток 1); допомога за запитом у стягненні ввізного та вивізного мита й податків (додаток 2); допомога за запитом щодо контролю (додаток 3); допомога за запитом стосовно нагляду (додаток 4); розслідування та повідомлення за запитами на користь іншої Договірної Сторони (додаток 5); участь представників митних адміністрацій під час розгляду справ у суді або трибуналі (додаток 6); присутність представників митних адміністрацій однієї Договірної Сторони на території іншої Договірної Сторони (додаток 7); участь у розслідуваннях, що проводяться за кордоном (Додаток 8); збір інформації (додаток 9); надання допомоги у боротьбі з контрабандою наркотиків та психотропних речовин (додаток 10); надання допомоги у протидії контрабанді творів мистецтва, антикваріату та інших культурних цінностей (Додаток 11).

На основі Указу Президента України "Про приєднання України до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства та додатків 1 – 3, 5 – 7, 8 до неї" від 23 травня 2000 року № 699/2000 наша держава також є Договірною Стороною даної Конвенції [2].

Проте щодо додатків 4, 9, 10 і 11 наша держава досі не висловила згоди, що залишає перспективні напрями для розширення участі національних митних органів у відносинах надання взаємної допомоги. Хоча це не заважає вже сьогодні визначати у двосторонніх договорах України можливість розвитку взаємної допомоги з питань запобігання незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів, що в цілому відповідає положенням Конвенції Найробі [4].

Визнаючи необхідність підвищення ефективності надання ВАД та постійного розширення обсягів і напрямів здійснення міжнародного митного співробітництва ВМО, у 2000 році прийнято Декларацію про вдосконалення митного співробітництва та взаємної адміністративно-правової допомоги (Кіпрська декларація), у 2002 році – Резолюцію про безпеку та сприяння міжнародному торговельно-логістичному ланцюгову постачання, а 27 червня 2003 року – Міжнародну конвенцію про взаємодопомогу в митних справах (Йоганнесбургська конвенція). Остання поки що не набула чинності, але окремі

Ці положення вже використовуються державами – членами ВМО під час налагодження двостороннього міжнародно-правового регулювання надання ВАД.

Разом із тим міжнародно-правове регулювання надання ВАД не обмежується лише укладанням спеціалізованих міжнародних конвенцій та угод, спрямованих на боротьбу з порушеннями митного законодавства.

Крім положень зазначених міжнародних конвенцій і угод, окрема увага правовому регулюванню надання ВАД приділяється в таких міжнародних договорах регіонального значення, як Стокгольмська конвенція про заснування Європейської асоціації вільної торгівлі 1960 року (додаток В), Угода про Європейський економічний простір 1992 року (протоколи 10 і 11), Угода про співробітництво та взаємодопомогу в митних справах держав – членів Співдружності Незалежних Держав 1994 року, Угода про взаємну допомогу і співробітництво в митних справах між державами – учасницями ГУУАМ 2003 року тощо.

Таким чином, міжнародно-правове регулювання надання взаємної допомоги митними органами України на сучасному етапі розвитку міжнародних митних відносин здійснюється на основі міжнародних договорів, що укладаються як на двосторонньому, так і на багатосторонньому рівнях, з урахуванням рекомендацій Всесвітньої митної організації.

Поряд з уже існуючими видами взаємної допомоги в митних справах для національних митних органів можна визначити такі перспективні напрями її розвитку, а саме: допомога за запитом стосовно нагляду; збір інформації; надання допомоги в боротьбі з контрабандою наркотиків та психотропних речовин; надання допомоги в протидії контрабанді творів мистецтва, антикваріату та інших культурних цінностей.

Отже, слід зазначити необхідність подальшого наукового дослідження відносин взаємної допомоги з питань митної справи як представниками науки міжнародного права, так і галузевих наук в Україні.

Проведення подальших наукових досліджень щодо надання взаємної допомоги митними органами з питань митної справи сприятиме не лише розширенню міжнародних зв'язків Державної митної служби України, а й удосконаленню правового регулювання здійснення митної справи в Україні і посиленню захисту економічних інтересів нашої держави.

Наук. керівн. Сергієнко В. В.

Література: 1. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38–39. – Ст. 288. 2. Про приєднання України до Міжнародної конвенції про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства та додатків I, II, III, V, VI, VII, VIII до неї: Указ Президента України від 23.05.2000 р. № 699/2000 // Урядовий кур'єр. – 2000. – № 96. 3. Сандровський К. К. Міжнародне таможенне право: підручник / К. К. Сандровський. – 2-ге вид., ред. – К.: Знання, КОО, 2001. – 461 с. 4. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Чорногорії про взаємну допомогу в митних справах // Офіційний вісник України. – 2010. – № 41. – Ст. 1366.